

JOLANTA PUŁTOWICZÓWNA

ROZRÓŻNIANIE SAMOGŁOSEK Y I W KODEKSIE
ŚWIĘTOSŁAWOWYM

Prof. T. Brajerski w pracach *Ze studiów nad polszczyzną XV w.*¹ oraz *Rozróżnianie samogłosek y i w pisowni kilku polskich zabytków językowych XV w.*² napisał, że rozróżnianie samogłosek *y* i spotyka się w XV w. tylko w kilku partiach *Biblii Królowej Zofii* (pisarze 1, 1a, 2, 3 i 5) oraz w *Kazaniach augustiańskich* i *Kazaniach na dzień Wszech świętych*. Nadmieniał przy tym, że „Rozróżnianie samogłosek *y* i w piętnastowiecznej pisowni jest zjawiskiem wyjątkowym: poza *Psałterzem puławskim* i poza wyżej wymienionymi zabytkami nigdzie już, jak się zdaje, nie występuje“. Tymczasem prof. Jan Bystron w książce *O pisowni i języku ksiąg ustaw polskich na podstawie Kodeksu Świętosława. Działyńskich, Dzikowskiego i Stradomskiego*³ twierdzi, że w *Kodeksie Świętosławowym* te samogłoski są rozróżniane. Nie daje on jednak dokładniejszych informacji dotyczących tego zagadnienia. Prof. Brajerski powierzył mi udokumentowanie informacji J. Bystronia i wyciągnięcie wniosków płynących z tego rodzaju właściwości pisownianej *Kodeksu*.

Przy bliższym zbadaniu *Kodeksu* okazało się, że rozróżnienie samogłosek *y* i rzeczywiście tu istnieje, ale tylko w części tłumaczonej przez ks. Macieja z Rożana, tzn. od statutu VII do końca

¹ „*Slavia Occidentalis*“, XIX (1948) 309—341.

² „*Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*“, 2 (1957) 58—91.

³ „*Rozprawy Akademii Umiejętności wydziału filologicznego*“, seria II, T. XIII (1900), *Pisownia* s. 10.

zabytku. Pisownią tej części zajmuję się w swojej pracy. Pokazuję w niej, jak pisarz oznaczał samogłoski *y* i oraz jak zapisywał miękkość spółgłosek, a następnie staram się wyciągnąć wnioski dotyczące wymowy starych połączeń *ky *gy *chy, *ke *ge *che oraz **sz*i **ż*i **cz*i **dż*i *ci *dzi *rzi, a także *sy *zy.

Badania oparłam na wydaniu Piekosińskiego⁴.

Rozróżnianie *y* i. Po spółgłoskach mogących występować w opozycji twarda — miękka (*p—p'* *b—b'* *w—w'* *m—m'* *n—n'*) rozróżnianie *y* i jest widoczne, a mianowicie po twardych *p b w m n* pisarz używa znaku *i*, a po miękkich *p' b' w' m' n'* znaku *y*.

Połączenie *py* zapisane jest tutaj w różnych formach rzeczownika *kopa* przez *pi* 7 razy: *kopi* VII 18 bis⁵, XV 2, XVIII 6 bis, 7, XIX 11. Nie ma zapisów z *py*.

Połączenie *p'i* najczęściej przez *py*, 46 razy: *pyrwa* VIII 2, *vikupycz* XIX 10, *przepyssanego* X 9, *pyssarz* XIII 2, IX 6, *zapyssow* XVIII 9 bis, *pysmem* XVI 3 itp.; — przez *pi* 8 razy: *popkupicz* X 4, *przestanicz* VIII 3, *popissacz* VII 4, *pissanich* XVIII w, *zapisawschi* XVI 1, *biscupich* XVIII 7, *swyerzepicz* XVIII 2, *Opinigori* XVIII w.

TABELKA I

Pisownia	Połączenia	
	<i>py</i>	<i>pi</i>
<i>py</i>	—	85% (46)
<i>pi</i>	100% (7)	15% (8)

Połączenia *by* pisane: 1. przez *bi* w różnych wyrazach 89 razy: *obikley* VIII 6, 8, *bidla* XVII 3, XIX 10 (3 razy), 15, *na zalobi* VII 11, *ossobi* XIX 12 itp.; jako partykuła tylko przez *bi*, 195 razy: *paklibi* VII 3 bis, 4, *aczbi* VII 3, 8, *gdibi* VIII 4, 6, XVII 2 itp.;

⁴ „Archiwum Komisji Prawniczej“, III (1895) 221—334.

⁵ Liczba rzymska oznacza statuta, liczba arabska numer artykułu, litera *w* artykuł wstępny.

w słowie posiłkowym *być* 137 razy: *bicz* VII 1 bis, 3, 10, 12, XIII 3, XVI 2, XVIII 7, 8 itp.; 2. przez *by* 7 razy: *obykl* XVII 3, *obyklim* XVIII 4, *obykli* XVIII 10, *obyczay* XII 1, *obyczayw* X 6, *obyczayem* XIII 1, *obyczaya* XIII 2; w słowie posiłkowym *być* i w *bywać* 8 razy: *bycz* VII 2, 7, XVIII 9, *byl* XIV 1, 3, XIX 16, *bywał* XIII 1, *bywalo* XIII 2.

Połączenie *b'i* pisane 1. przez *bi* 20 razy: *nyebiczye* VII 3, *za...zabiczye* VIII 3, *zabicz* VIII 3, *bandzie zabith* X 1, *biyandzi* 'bi-jący' XV 1, *biskupa* XVIII 10, *biskupem* XVIII w itp.; 2. przez *by* 33 razy: *zbyye* VII 15, *zabyth* XVIII 7, *bytha* XVIII 6, *zabycz* VII 8, *odbyczu* 'odbiciu' XIX 13, *robycz* XVIII 10 bis itp.

TABELKA II

Pisownia	Połączenia	
	<i>by</i>	<i>bi</i>
przez <i>by</i>	3% (15)	62% (33)
przez <i>bi</i>	97% (421)	38% (20)

Połączenie *wy* pisane jest: 1. przez *vi* 100 razy: *visschey* VIII 3, *vikopal* IX 3, *gothovich* XVI 2, *viklad* XIX 16, *sandovich* XIII 6, *s uczczyvim* 'z uczciwym' XVIII w itp.; 2. przez *wi* 38 razy: *wisschey* XII 4, *nadwischsche* VII 12, *ot glowi* XVIII 8, *krziwi* 'krzywy' X 7, *trawi* 'trawy' XI 5, *dlya swich* XVII 1, *crowi* 'krowy' XIX 13 itp.; 3. przez *fi* 1 raz: *sfima panoma* XVIII 6; 4. przez *vy* 6 razy: *vyszegroczskyem* XV 1 bis, *vymowyl* XIII 2, *vyswetlyami* XVI 3, *vyymuyancz* XVII 2, *vygymayqn* XIII 1; 5. przez *wy* 3 razy: *wyssky* VII w, *powysshchenya* VII 4, *powyszchenya* XII 6. Osobno wymieniam zapis *zvyczyqnzona* XVIII 1, *wyczansztwo* 'zwycięstwo' XI 4, być może jest tu wymowa *więcięstwo* (z germańskiego *viking* - $\geq$ *vit'ing-).

Połączenie *w'i* pisane jest: 1. przez *vy* 84 razy: *vyna* VII 15, *ku vynye* XI 2, *o vynach* XIII 1, *vimovyla* XIII 2, *ustavylismi*

XVII 3, XVIII 7, *vynowath* VIII 6, *nyevynnosc* XVIII 3 itp.; 2. przez *wy* 42 razy: *nyewynnosc* 'niewinność' VII 9, *stawycz* 'stawić' VII 9, *sinowyczą* 'synowicą' VIII 1, *ot swyny* 'od świni' XIX 10, *czlowyekowy* XIX 11, *urządnykowy* XIX 10, *dzyedzyczowy* 'dziedzicowi' VII 18 itp.; 3. przez *wi* 21 razy: *postawicz* VIII 3, XII 2, *rosprawi* XIX 11, *dzyevicze* VIII 5, *polowicząn* 'połowicą' (rzeczownik) XIX 11, *powodowi* XI 5, *sprawyedlywi* XII 5 itp.; 4. przez *vi* 16 razy: *vin* VII 8, *vinowath* VIII 8, *nyevinnosc* 'niewinność' VII 8 bis, *s...Vitem* XVIII w, *dzyeviczstwo* VII 17 itp.; 5. przez *ui* 6 razy: *Semouith* 'Ziemowit' VII 4 bis, XIX 12, *Semouitha* VII w bis, 1. Pomijam wyrazy zachowujące obcą pisownię w *vigilia* VIII w, *przi Vigandzye* XV 1, *s... Vigan-tem* XVIII w.

TABELKA III

Pisownia	Połączenia	
	<i>wy</i>	<i>wi</i>
<i>vy, wy</i>	6% (9)	75% (126)
<i>vi, wi, ui, fi</i>	93% (139)	25% (43)

Połączenie *my* pisane jest: 1. przez *my* 7 razy *wstawyamy* IX 5, *wstawyamy* XIII 1, *naleslismy* XIV 1, *vmysl* X 8, *vmyslem* XII 4, *namyslyw* XIV 2, *rosmyslyenye* XII 1; 2. przez *mi* 46 razy: *summi* XV 3, *mi* 'my' XII 1, XIII 1, XIV 1, *rzandzymi* XVIII 7, 8, 11, *wkladami* VII 1 itp.

Połączenie *m'i* pisane jest: 1. przez *mi* 4 razy: *milczano* XIII 2, *Kazimir* XIX 12, *s gyminya* 'z jiminia' — z imienia' VIII 5, *burgmistrza* XIX 16; 2. przez *my* 49 razy: *po smyrczy* 'po śmirci' XVII 2, 3 (3 razy), *mynąn* 'miną' VII 11, X 8, 9, *s mylosczy* VII w, w *zyemy* VII 3 bis, *przi...Mykolayv* 'przy Mikołaju' XV 1, *mylczenye* VII 1, *mylosyerdzya* IX 4 itp.

TABELKA IV

Pisownia	Połączenia	
	<i>my</i>	<i>mi</i>
przez <i>my</i>	13% (7)	92% (4)
przez <i>mi</i>	87% (46)	8% (4)

Osobno zestawiam *instr. pl. -m'i*. 1. Przez *my* 67 razy: s *gynschimy slawnimi mąnzmy naschimy* XII 1, *takymy slyachcziczi* X 3, *sandzamy* XVIII 8, s *namy* XVI 1, *dzyatkamy* XVIII 1, *myedzy octawamy* 'między oktawami' XIV 1, *rzeczamy* XVIII 1 itp.; 2. przez *mi* 10 razy: s *passchanimi pani* XII 1. *slyachathnimi* XII 1, *slawnimi mąnzmy* XII 1, *thymi vynami* XII 4, *opcziimi* XIV 2, *ranami* XVIII 1, *przed nami* XVIII 8, s *gynschimi swyatyky* VII 10, *naschimi lysti* XVIII 1.

Połączenie *ny* pisane 1. przez *ni* 153 razy: *rzeczoni* XII 4, XIV 1, XV 1, *za...rani* XVI 3, *dzyedzini* VII 3, *stroni* XIX 10, *wozni* IX 5, *grzywni* XI 3, XVI 3, *pewnich* XVI 1, *przed pani* VII 10, *zawyedzoni* XVI 3, *brani* IX 4, *potąpnpyoni* XV 2 itp.; 2. przez *ny* 22 razy: *vyeczny* X 9, *przez zemyany* VIII 4, *dlusznych* XVI 1, *wlostnyma* XIV 2, *onym* XIII 1, *rzeczony* XIII 1, *skazany* XIII 1, o *pozwanym* VII 3 itp.

Połączenie *ni* pisane 1. przez *ny* 201 razy: *przigany* VII 20, *bartnyk* XII 1, 4 bis, *gualthownyk* XII 4, *bronycz* XII 4 bis, *nyszly* 'niżli' XIII 3, *zyemyanyyna* XVIII 9, *skazany* XIII 1, *sgodny* 'zgodni' XVIII w, *nykomu* XII 6, *nygdi* IX 4, *any* 'ani' VII 2 bis itp.; 2. przez *ni* 37 razy; *dlusznik* XIII 4, *przi...Stanislawye* XV 1 bis, *niczs* 'nic' X 5, *poddani* XIII 1, *castelani* 'kasztelani' XVIII w itp.

TABELKA V

Pisownia	Połączenia	
	<i>ny</i>	<i>ni</i>
przez <i>ny</i>	12% (22)	84% (201)
przez <i>ni</i>	88% (153)	16% (37)

Z powyższych zestawień wynika, że *Kodeks Świętosławów* w II części rozróżnia *y* i używając dla oznaczenia samogłoski *y* znaku *i*, a dla samogłoski *i* znaku *y*. Ilustruje to tabelka VI.

TABELKA VI

Pisownia	Samogłoski	
	* <i>y</i>	* <i>i</i>
znak <i>y</i>	6% (53)	80% (455)
znak <i>i</i>	94% (766)	20% (112)

Po spółgłoskach twardych *t d r* samogłoska *y* z zasady oznaczana jest literą *i* (symbolizującą samogłoskę *y*).

Połączenie *ty* pisane jest przez *ti* i *thi* 122 razy: *lysti* XVIII 9, *pospoliti* X 1, *chusti* X 5, *plothi* 'ploty' IX 2, w *thidzyen* XVIII 10, *sbythi* 'zbity' XVIII 6, *pomsthi* X 7 itp.; przez *ty* i *thy* 7 razy: *thymi* XII 4, *slyachthy* X 2, w *thy czassy* XIX 16, *thyssyanczem* XVIII w, *tyssancz* XVI 1, *tyssyancz* XIX 16, *cztyrzystha* XVIII w. Nie odczytałam *Tycza* XVIII w.

Połączenie *dy*. 1. Przez *di* 190 razy: *gdi* VII 8, *s radi* XV 1, *sandi* VII 1 bis, *wszdi* IX 3, *nygdi* IX 4, *schkodi* 'szkody' XIII 1, *kaszdi* IX 3, *kyedi* XVI 1, *włodika* VII 16 itp., tu też uwzględniłam mazowiecką formę dialektyczną; *koliszdigo* (gen. sg.); 2. przez *dy* 2 razy: *gdy* VII 15, XII 4.

Połączenie *ry*. 1. Przez *ri* 190 razy; *stari* VII 4, *lotri* 'łotry' VII 4, *ktori* VII 3, *Mariyey* XIV 12, *s...Henrikyem* XVIII w, *ot syekyri* 'od siekiry' XIX w, *do obori* XIX 10, *riczerstwa* VIII w, *vyari* XVIII 9, *rib* XIX 12 itp.; 2. przez *ry* tylko 2 razy: *w którym* XVIII 1, *ryczyerzow* XVI 1:

TABELKA VII

Pisownia	Połączenia		
	<i>ty</i>	<i>dy</i>	<i>ry</i>
<i>t(h)i, di, ri</i>	95% (122)	99% (190)	99% (190)
<i>t(h)y, dy, ry</i>	5% (7)	1% (2)	1% (2)

Gorzej pisarz rozróżnia *y i* po płynnych *ł l*.

Połączenie *ty* pisane jest tylko przez *li* 18 razy: *obyklim* XVII 4, *dokonali syąn kszangi praw* XIX 16, *pyenyandze... myali bicz* X 7, *sandi...bili* VII 1, *sandi...dzali syan* VII 1, *rzeci bili* VII 1, *yego bili role* VII 19 itp.

Połączenie *li*. 1. Przez *ly* 114 razy: *namyslyw syąn* XIV 2, *nyzly* 'niżli' VIII 1, *w lyszcyech* 'w liściech' XII 6, *lyczancz* XVI 1, *pospolythi* 'pospolity' XVI 3, *bidlycz* XVII 3, *kolykroc* XVIII 3, *alysch* X 7, *ve sprawyedywosczy* XVIII w, *sprawyedywi* XII 5, *vyessyely syąn* 'weseli się' XVIII 6 itp.; 2. przez *li* 192 razy: *na obliczu* XVI 3, *ot...policzka* XV 1, *koliszdigo* XVII 1, *velikych* XI 1, *po nyedzyeli* XV 4, *liczbi* VIII 6 bis, *pospoli-czye* XVIII 2, *blischschi* VIII 5, *pospolitli* X 1 itp.

TABELKA VIII

Pisownia	Połączenia	
	<i>ty</i>	<i>li</i>
przez <i>ly</i>	—	37% (114)
przez <i>li</i>	100% (18)	63% (192)

Być może, że mamy tu do czynienia z mazowieckim *ly* (samogłoska *y* po *l*).

Samogłoska *i* rozpoczynająca sylabę oznaczana jest 1. normalnie literą *i* w nagłosie różnych form słowa *isty*, *istny*, *iściec*: *isti* VII 6, *istnich* XVI 1, *isczcz* XV 3, itp. razem 89 razy, a tylko 3 razy literą *y*: *ysczy* XIII 1, 2, XVI 1; 2. przez *gy-* lub *gi-* (z pretotacją) w spójniku *iz* oraz w nagłosie różnych form wyrazów *imię*, *imienie*, *iść*, *inny*: *gysz* VII 19, VIII 4, X 1 bis, *gysch* VIII w, *gisch* VII w, VIII w itp., *gymyeny* XII 6, *gymyeny* XVII 2, *gymyeny* XVIII 1, *gynako* XII 6, *gyni* XII 6, *gynze* XII 6, *gynschim* XIV 1, *gynaczey* XIV 2, *gydzye* XIV 2, XVIII 5 itp., a także w śródgłosie różnych form wyrazów *rozmaity*, *wyimać*, *swój*, np. *rozmagite* XIII 1, *rosmagyte* IX 4, *swogich* (G. pl.) XII 2, XIII 1, XIX 10, *vygymayą* XII 1, XIX 10 itp. Spójnik *i* oznaczany jest znakiem *i* VII w, 1, 4, 10, XI 1, XII 5, XIII 4, XV 2 itp.

Osobno zestawiam formy zaimka *on*. Acc. sg. *ji* przez *gy* VII 8, VIII 3 bis, X 6, XII 4, XIV 1, XIX w, 15, 16; przez *gi* VII 2 XVI 4 bis. Gen. - acc. pl. *ich* przez *gich* VII 10, 13 bis, XII 5, 6 bis, XIII 1 bis, XVI 1, XVII 2, XVIII w bis, 10, XIX 11, 12, VIII 1; przez *gych* VII 13, X 9, XII 1, 2, *gychze* XIX 16. D. pl. *im* przez *gym* VII 1, *gymze* XVIII 1, *k gymze* XV 1.

Z tego materiału widać, że pisarz bardzo rzadko po spółgłoskach twardych używa znaku *y* symbolizującego samogłoskę *i*. Natomiast po spółgłoskach miękkich stosunkowo często używa znaku *i* symbolizującego samogłoskę *y*. Jest to zrozumiałe.

Miękkość spółgłosek. Spółgłoski miękkie (inne niż *ś ż é dź*) oznaczane są w pozycji przed samogłoską przez *y* (typ *TyA*): *ustawyona* VII w, *czlowy*ek VII 2, *panyen* VIII w, *gymanya* VIII 3, *sbyegow* VIII 2, *kmyotownye* VIII 8, *wstawyeny*a IX 1, *swyatho* IX 1, *otpuszczenye* IX 4, *sgubyeny*a X 5 itp. Wyjątkowo nie oznacza pisarz miękkości (przeważnie w różnych formach przymiotnika mazowiecki): *mazowesski* IX 1, *mazowessky* XIV 1, *mazowesskyego* XI 1, *mazowesskym* XII 1, *mazowesskich* XIX 12, *mazowesskych* XIX 16, *mazovesskye* X 1, XVI 1, *mazowesskye* VIII w, XIII 1, XVII 1, *mazovesskye* XII 1, *mazowesskyey* VII w (3 razy), VIII 6, 8, XI 1, *vimaval syan* XII 1.

Znak miękkości w połączeniu l'A w zasadzie jest pomijany, np.: *przyaczyele* X 6, *kthoreykole* XII 1, *ve dwu nyedzyelu* XVIII 5, *schalonosczyą* XVIII 8 itp.

Stare połączenia *ky *gy *chy i *ke *ge *che.

Dzięki stwierdzeniu, że pisarz rozróżnia samogłoski *y* i oraz oznacza starannie miękkość spółgłosek w pozycji przed samogłoskami, możemy określić, jak pisarz wymawia stare połączenia *ky *gy *chy i *ke *ge *che.

Połączenie *ky jest oznaczane 1. przez *ky* 165 razy: *oph-scheyky* VIII 3, *ofscheyky* VIII 3, XIV 2, *offscheyky* X 8, XVII 3, *yaky* X 3, *rawsky* VII w, *dzyatkybi* XVIII 1, *przi kysczy* 'przy kiści' XII 1, *od...wlokidy* VIII 8 itp.; 2. przez *kky* 1 raz: *krotkky* XII 1; 3. przez *ki* 14 razy: *s...czirskim* XII 1, *s...czechonoskim* XII 1 bis, *czechnowskim* XIII 1, *s...vischegroczkim* 'z wyszegrodzkim' XII 1, XVIII w, *varschewskim* XII 1, XVIII w, *warschewskim* XII 1, *mazowesski* IX 1, *s...zacroczimskim* 'z zakroczymskim' XII 1 bis, *s...zacroczymskim* XII 1, XVIII w.

Połączenie *gy. 1. przez *gy* 13 razy: *przissyangy* XIII 2 bis, 3, *przissyąngy* XIII 2, *przissyangy* 'przysięgi' IX 4, *morgy* IX 3 (3 razy), *drugy* XVIII 6, *dlugy* XVII 3, *sgynąłbi* X 7, *na thargy* XIX 12, *z nagym* X 5; 2. przez *gi* 3 razy: *kssangi* XIX 16, *przissyąngi* IX 4, XIII 3. Ze względu na obcą pisownię pomijam zapisy: *wigilia* VIII w, *himnu* XVIII w.

Przykładów z *chy brak.

TABELKA IX

Pisownia	Połączenia	
	* <i>ky</i>	* <i>gy</i>
<i>kky, ky, gy</i>	92% (166)	81% (13)
<i>ki, gi</i>	8% (14)	19% (3)

Osobno zestawiam formy z końcówką fleksyjną *-ich*, ze względu na odmienną pisownię samogłoski *y.

Pśl. połączenia **ky* 1. przez *ky* 9 razy: *velikych* X 1, *vyelikych* XII 11, *swyeczskych* XVIII 7, 10 bis, *mazowesskych* XIX 16, w *takich* XI 6, *velykych* VIII w, XV 1; 2. przez *ki* 15 razy: *wyelikich* IX 1, *vyelikich* IX 1, XIV 1, XVI 1, XVII 1, *wyelykich* VIII w, *na vyelykich* XIII 1, XVIII w, *s...wschelkich* XIV 12, XVIII 5, *mazowesskich* XIX 12, *takich* VII 7, 8, XIII 2, *swyeczskich* XVII 1.

Pśl. połączenie **gy* 1. przez *gy* tylko 1 raz: *drugych* VII 8; 2. przez *gi* 3 razy: *drugich* VIII w, XVIII w, *ubogich* XIII 1.

TABELKA X

Pisownia	Połączenia	
	<i>*ky</i>	<i>*gy</i>
przez <i>ky, gy</i>	37% (9)	25% (1)
przez <i>ki, gi</i>	63% (15)	75% (3)

Miękkość *k'* przed *e* (**ke*) w zasadzie oznaczana: *czirskyem* XV 1, *lywskyem* XV 1, *mazowesskyey* VIII 6, 8, *mazowesskye* XIII 1, itp. Nieliczne wyjątki: *mazowesskey* VII w, *wsytkey* XIV 1, *kelkokroc* XVIII 5.

Natomiast pśl. **ge* notowane jest w Kodeksie bez użycia znaku miękczącego (*y*): *drugogo* VII 5 bis, VIII 1, XII 4, XIII 2, XVI 3, XVIII 6 bis, 8, 9, XIX 10, *od drugogo* VII 4, *w drugogo* XIV 1, *drugemu* VII 5, *na drugem* XV 3, *drugey* VIII 1, XIX 11, *s drugey* XI 4, *w drugey* XIX 5, *druge* XVIII 1, 5, *drugey* XIX 11. Tylko dwa razy został użyty znak miękkości w połączeniu **ge*: *drugyego* XI 4, XVIII 3. Brak użycia znaku miękczącego (*y*) w pśl. **ge* nie świadczy o twardości, ponieważ pisarz oznacza literą *g* także prejotację (np. *gymyene* XII 6, *gynako* XII 6, *gydzye* XIV 2 itp.)

Powyższe rozumowanie skłania mnie do przyjęcia tezy, że pisarz Kodeksu wymawiał pśl. połączenia **ky* **gy* **ke* **ge* jak *k'i* *g'i* *ké* *gé*, a więc miękko.

Połączenie *sy *sz*i* ś*i*. Psł. *sy notowane jest 1. przez s*si* 5 razy: na czassi VIII w, IX w, w th*i* czassi VIII w, XIV 1, o th*i* czassi XIV 1; 2. przez s*i* 3 razy: sinowycza*n* VIII 1, sinowcz*i* XIX 12, nyenasiczona yest XVI 1; 3. przez s*sy* 1 raz: czassy XIX 16; 4. przez s*y* 1 raz: synowyczow XIX 12.

Z zestawień wyłączyłam wyraz dosyć: doszycz XII 6, XVII 3, dosycz X 7, XI 4, dosyczbi XIII 4, dosicz XIII 3, XVIII 1, doszicz XII 2, XIII 1: być może, mamy tu wymowę miękką dosi*ć*. Z powodu braku przykładów na połączenie ś*i* tego przypuszczenia stwierdzić na pewno nie można.

Psł. *sz*i*. 1. Przez sch*i* 128 razy: mlotschi VII 4, Schiszka VII w, ruschilastabi VII 19, myawschi VIII w, XII 1, zastawypsch*i* XII 6, pyrwschi XIII 4, nalepschimy XIV 1, lepschima XVI 2, snamyenytschima XVI 2 itp.; 2. Przez ssch*i* 6 razy: blisschi XV 1, X 7 bis, 9, XVII 1, blysschim X 7; 3. Przez sh*i* tylko 1 raz: nalyawsh*i* XVII 1; 4. Przez s*y* 1 raz: wsytkey XIV 1; 5. Przez schy 2 razy: s naschymy XIV 1, s podczeschym 'z podczaszym' XIII 1.

TABELKA XI

Pisownia	Połączenia	
	* sy	* sz <i>i</i>
przez s <i>si</i>	50% (5)	—
przez s <i>i</i>	30% (3)	—
przez ssch <i>i</i>	—	4% (6)
przez sch <i>i</i>	—	93% (128)
przez sh <i>i</i>	—	1% (1)
przez schy	—	1% (2)
przez s <i>y</i>	10% (1)	1% (1)
przez s <i>sy</i>	10% (1)	—

Z zestawienia wynika jasno, iż pisarz *Kodeksu* bardzo dokładnie rozróżnia s od sz w pozycji przed samogłoskami y i, a więc nie mazurzy. Spółgłoska s oznaczona jest podwójnym (ss) lub po-

jedynczym s. Dla spółgłoski sz używa znaku ssch, sch, sh. Rozgraniczenia tak wyraźnego brak przy z ź, c cz, dz dź.

Brak przykładów na *śi*.

TABELKA XII

Pisownia	Połączenia		
	* sy	* sz	śi
ssi, si, sschi, schi, shi	80% (8)	98% (135)	—
schy, sy, ssy	20% (2)	2% (3)	—

Ta tabela pozwala przypuszczać, że stare połączenie *sy było wymawiane przez pisarza jak *sy* (*syn*), a stare *sz jak *szy* (*Szy-szka*).

Połączenia *zy *zi *zi*. Psł. *zy. Przez *zi* 12 razy: *przekazi* XVIII 4, *zisczee* VII 15, XI 4, XV 3, *ziskowacz* XII 6, *ziskan* XII 6, *ziskanqn* XI 4, *ziskuyanczi* XV 3, *o ziskanye* XVIII 4, *pozi-skacz* XII 6, *poziskaacz* XII 6, *w poziskanyu* XI 4.

Psł. *zi. 1. Przez *zi* 53 razy: *dirzi* XII 6, *gododirzi* XVIII 7, *zasluzil* VII 4, *zalezi* XII 6, XVIII 1, *lezi* XIX 10, *ma polozicz* XII 2, *zitho* XVII 3, *zivotha* VIII 2 itp.; — 2. przez *si* tylko 1 raz: *vsitky* 'użytki' VII 18; 3. przez *zy* 9 razy: *zalezy* VIII 5, *zytho* XI 4, *zytha* XI 4, *zythem* XIX 14, *zalozyl* 'założył' XIV 1, *zyw* XVII 3, *zywego* XVII 2, *do zywotha* XVIII 1, *w zyczye* XIX 10.

Połączenie *zi*. 1. Przez *zi* tylko 1 raz: *Kazimir* XIX 1; 2. przez *zy* 2 razy: *zitho...ozymye* 'ozime' XVII 3, *na zymqn* IX 3.

TABELKA XIII

Pisownia	Połączenia		
	* zy	* zi	zi
si, zi	100% (12)	86% (54)	33% (1)
zy	—	14% (9)	67% (2)

Widać, że *zy* i *zi* wymawiał pisarz twardo: *przykazy, żyto*.

Połączenia *ci *czy *ći*. Psł. *ci. 1. Przez *czy* 51 razy: *slyachcziczi* X 3, XIV 1, XVI 1, *ku...pomoczi* XIV 1, *taczi 'tacy'* XVIII 6, *dzyewiczi* VIII 8, *opcziimi* XIV 2 itp.; 2. przez *dzi* 1 raz: *biyandzi 'bijący'* XV 1; 3. przez *czy* 2 razy: *po Welycze noczy* VII 11, *bołyanczy 'bolący'* X 7; 4. przez *cy* 1 raz: *opcyma* XIV 2.

Psł. *czy. 1. Przez *czy* 135 razy: *zensczisna* VII 11, *uczitha* XVI 2, *na czinschu* XI 2, *w cziyem* XVIII 7, *w Czirsku* IX 1, *s prziczini* XII 6, *masczisna* VII 11 itp; 2. przez *czy* 25 razy *czy* XVIII w, 1, *rzeczy* XII 6, *nye uczyny* XII 4, *oczyszczyono* X 3, *w Zacroczymyr* XVI 1, *obaczywschi* XVIII w, *zacroczymyskim* XVIII w itp.

Połączenie *ći*. 1. Przez *czy* 170 razy: *barczy* XII 1, 2 (3 razy), *czczy 'czci'* (rzeczownik) VII 7, XII 6, XIII 2, XVI 2 bis, XVIII 11, *s...myłoczy* VII w, *przi...Marczynye* XV 1, *przeciwyko* XVI 3 itp.; 2. przez *cy* 6 razy: *barcy* XII 1, *sprawyacyz* XVIII 1, *nyewynosczyz* XVIII 6, *dawnoscyz* XVIII 8, 9, *s lacynskyego 'z łacińskiego'* XIX 16; 3. przez *czy* 72 razy: *po uczcziwich* VII 3, *Czczibor* VII w, *miłoczi* XVII 1, *slyachczicza* VIII 1, *zaplaczi 'zapłaci'* XIV 2 itp.

TABELKA XIV

Pisownia	Połączenia		
	* ci	* czy	ći
przez <i>dzi</i>	2% (1)	—	—
przez <i>czy</i>	92% (51)	84% (135)	29% (72)
przez <i>czy</i>	4% (2)	16% (25)	69% (170)
przez <i>cy</i>	2% (1)	—	2% (6)

Połączenie *ci wymawiał pisarz jak *cy* (*obcy*), ale połączenie *czy mógł niekiedy wymawiać jak *cz'i* (*czin*), bo sporo jest zapisów z *czy*.

Połączenia *dzi *dzi dźi. Psł. *dzi. 1. Przez dzi 18 razy: *myedzi* (adv.) VII 18, 19, XIV 1, XVII 2, XVIII 11, *ubodzi* XIII 1, *pyenyandzi* XII 1, 6 bis, XIII 1, XIV 2, XV 3, XVI 1 (4 razy), XVIII 6, *pyenyandzi* XV 3; 2. przez dzy 3 razy: *myedzy* (adv.) VII 6, 7, XVIII 1.

Połączenie dźi. 1. Przez dzi 43 razy: *dzyedzini* VII 3, 13, 14, *srzandzicz* 'zrządzić' VII 11, *dzirzaal* X 7 bis, *grodozdirzan* XII 1 bis, *grodozdirzi* XVIII 7, *dzyedziczne* XVII 2 itp.; 2. przez dzy 58 razy: *od godziny* XIX 10, *ot ludzy* XIX 12 bis, *zblandzyl* XIII 2, *porodził* XVIII 11, *przes dzyedzycza* XII 6, *zassadzywschi* IX itp. Brak przykładów na *dzi.

TABELKA XV

Pisownia	Połączenia		
	*dzi	*dźi	dźi
przez dzi	86% (18)	—	43% (43)
przez dzy	14% (3)	—	57% (58)

Połączenie *dzi pisarz wymawiał jak dzy: *ubodzy*.

Psł. *rzi. Połączenie *rzi. 1. Przez ri 1 raz: *prigodzilo* 'przygodziło' VII 8; 2. przez rzi 218 razy: *przi* VII 2 bis, *przitem* VII w, *przisluscheecz* XVII 2, *przyymań* VII 9, *przidawschi* 'przydawszy' XVII 2, *przirodzeny* XVII 9, XVIII 8 itp.; 3. przez rzy 23 razy: *rzy* X 8, XI 3, XVI 3, *krzywdań* 'krzywdą' XVIII 6, *grzywni* XI 3, *przy* XV 1, *krzywemu* XVIII 9 itp.

TABELKA XVI

Pisownia	Połączenie
	*rzi
ri, rzi	90% (219)
rzy	10% (23)

Połączenie *rzi najprawdopodobniej twarde (*przyczyna*).

Wnioski. Z powyższego przeglądu wynika, iż pisarz II części Kodeksu Świętosławowego nie mazurzył i wymawiał stare *ky *gy *ke *ge miękko jak k'i g'i ké gé (*k'isć, nag'i, k'iedy, drug'iego*), a dawne połączenia *sy *zy *cy *dzy *szy *żi twardo jak sy zy cy dzy szy ży (*syn, zysk, obcy, ubodzy, szyszka, żyto*), natomiast połączenia *czy *dżi *rzi prawdopodobnie czasem jeszcze zmiękczał (wymowa typu: *czin, krżiw*).

DISTINCTION DES VOYELLES Y ET I DANS LE CODE DE SWIĘTOSŁAW

En ayant recours à la méthode statistique-comparative, l'auteur analyse la distinction des voyelles y et i dans un monument du XVe s., à savoir dans la deuxième partie du *Code de Świętosław* traduit par Mathieu de Rożana. Après avoir étudié les exemples présentés en 15 tables, l'auteur est amené à conclure que le traducteur de cet écrit ne connaissait pas la prononciation dite masurienne, qu'il prononçait d'anciens *ky, *gy, *ke, *ge en les mouillant: k'i, g'i, k'e, g'e (*k'isć, nag'i, k'iedy, drug'iego*) et d'anciens groupes *sy, *zy, *cy, *dzy, *szy, *żi sans mouillement, comme: sy, zy, cy, dzy, szy, ży (*syn, zysk, obcy, ubodzy, szyszka, żyto*), tandis que les groupes *czy, *dżi, *rzi, étaient encore probablement mouillés dans certains cas (type *cz'in, krżiw*).